

Rapport 200

april 1972

BEKNOPT VERSLAG VAN HET EERSTE INTERNATIO-
NALE CONGRES OVER MACHINERINGEN EN ANDERE
SAMENWERKINGSVORMEN, GEHOUDEN TE BERLIJN VAN
1-5 februari 1972

Samengesteld door:

K. Martens
A. Moens
L. Nieuwenhuijse
R.L. de Vries

R1648
200

Overneming alleen toegestaan na overleg met de schrijvers

2166307

I N H O U D

	<u>blz.</u>
1. Hoofdpunten van het Congres	2
2. Overzicht samenwerkingsvormen in een aantal landen	6
3. Ontwikkeling landbouwtechniek in West-Duitsland	15
4. Indrukken van de excursie	19

N.B. De beide organisatoren van het Congres, het Kuratorium für Technik und Bauwesen in der Landwirtschaft (KTBL) en het Bundesverband der Maschinenringe (BMR) zullen de volledige tekst van de voordrachten binnenkort publiceren.

1. HOOFDPUNTEN VAN HET CONGRES

- a. Een machinering (MR) is volgens Duitse opvattingen een "Selbsthilfe-einrichtung der Landwirtschaft" met als doelstellingen:
- Senkung der Kosten für die Erledigung der Arbeit (Maschinen und Lohn) durch organisierte Nachbarschaftshilfe,
  - Spezialisierung und Rationalisierung durch volle Ausnutzung von Grossmaschinen und leistungsfähigen Arbeitsverfahren auch bei kleinen Betriebsgrößen,
  - Sicherung des Arbeitsablaufes durch den Einsatz von haupt- und nebenberuflichen Betriebs Helfern,
  - Mitarbeit am Aufbau vernünftiger wirtschaftlicher, sozialer und humaner Lösungen in der Partnerschaft der Voll-, Zu- und Doppelerwerbsbetriebe, die durch das zunehmende gegenseitige Misstrauen und den drohenden ruinösen Verdrängerungswettbewerb der Landwirte infolge der Steigerung der Erträge, der Verengung der Märkte und der strukturellen Veränderungen notwendig geworden sind.

De eerste werd in 1958 opgericht in Beieren, de bakermat van deze vorm van horizontale samenwerking. In Duitsland zijn er thans 150 MR met een bedrijfsleider in volledige functie en 250 kleinere met een partiële betaalde bedrijfsleider.

Er zijn 60.000 landbouwbedrijven bij aangesloten met in totaal 10% van de cultuurgrond van de Duitse Bondsrepubliek. De machinering kan alleen goed functioneren wanneer hij voldoende leden heeft, d.w.z. tenminste 300. Een goed voorbeeld is de Maschinerie Flottwedel te Nienhagen (n.o. van Hannover): 380 leden, jaaromzet DM 560.000, 6632 ha bewerkte oppervlakte (uit verslag 1971). Het werkgebied heeft een oppervlakte van 30 x 60 km (zie Indrukken Excursie, blz. 19 e.v.).

Andere eisen voor een goed functioneren zijn:

- bedrijfsleider in volledige dienst;
- integratie van bedrijfshulp, sociale bedrijfsverzorging en zo mogelijk ook gezinsverzorging;
- alle leden met telefonische aansluiting;
- giraal geldverkeer en mechanische verwerking van alle activiteiten.

De oprichter Geiersberger heeft de MR het motto meegegeven:

"Jeder kann - keiner muss".

b. De belangstelling voor het congres was veel groter dan aanvankelijk werd verwacht.

Mogelijk was de plaats (W.Berlijn) en het tijdstip (Grüne Woche) van enige invloed, doch het wijst ook op een sterke belangstelling voor de ontwikkeling van de horizontale samenwerking in vele landen.

c. De aanwezigheid en de toespraken van een aantal West-Duitse prominenten op agrarisch gebied wijst in het bijzonder op de betekenis die men in Duitsland aan de machinerijen toekent voor de verdere ontwikkeling van de West-Duitse landbouw.

Hier volgen enige citaten:

ERTL:

Minister van Landbouw voor de Bondsrepubliek

"Die Maschinenringe zeigen einen wirtschafts- und gesellschaftspolitisch erwünschten Weg zum Neben- und Miteinander aller Betriebsformen, zur breiten Vermögensstreuung und Eigentumssicherung, zur Kombination landwirtschaftlicher und ausserwirtschaftlicher Tätigkeit, zur Gesunderhaltung des ländlichen Raumes, Sie bieten die Möglichkeit zur Ausnutzung der modernen Technik in der Landwirtschaft und zur Spezialisierung und damit zur Produktivitätssteigerung, Kostensenkung und Rationalisierung, aber auch zur Extensiveringung, Arbeitsentlastung und zur Gewinnung von Freizeit, Urlaub und Vertretung in Notfällen. Aus diesen Gründen wird auch die Kooperation in Maschinenringen von seiten des Bundes und der Mehrzahl der Länder durch besondere Massnahmen gefördert. Dazu ein paar kurze Bemerkungen:

Zunächst möchte ich an die Beihilfemassnahme für Maschinenringe erinnern, die Bund und Länder gemeinsam seit 1969 tragen. Sie ist durch folgende Punkte gekennzeichnet:

1. Beihilfen werden Maschinenringen mit hauptberuflichem Geschäftsführer gewährt. Dieser ist notwendig für die Vielzahl der Aufgaben, die in grossen Maschinenringen anfallen.
2. Die Beihilfen werden als Starthilfen degressiv für die Dauer von fünf Jahren gewährt. Dadurch soll die bewusste Mitarbeit der Landwirte aktiviert und der Maschinenring nach und nach zu einer sich selbst tragenden Einrichtung entwickelt werden.
3. Es gibt Beihilfen nur für Geschäftsführungskosten, nicht für Investitionen. Dadurch wird der Anreiz zum Kauf von Maschinen vermieden.
4. Zwischen Maschinenring und Wirtschaftsberatung wird eine enge Zusammenarbeit gefördert. Sie muss gewährleistet sein, weil der Geschäftsführer auf viele Fragen antworten muss, die den Gesamtbetrieb betreffen."

Heeremann:

Voorzitter Duitse Boerenbond.

Deze wees in het bijzonder op de overmechanisatie die in de afgelopen jaren in Duitsland was ontstaan.

"Es unterliegt heute keinem Zweifel mehr, dass die Maschinenringe als eine Selbsthilfeeinrichtung der Landwirtschaft wesentlich zur Senkung der Maschinenkosten und damit zur Verbesserung der Rentabilität unserer Betriebe beitragen können."

"Entscheidend ist aber meiner Meinung nach, dass die Landwirte davon überzeugt sind, dass ihnen die Arbeit im Maschinenring finanzielle Vorteile bringt. Nur wer in dieser Überzeugung im Maschinenring mitarbeitet, trägt auch zu einem guten Funktionieren und zu seiner weiteren Ausdehnung bei."

Schlange:

Voorzitter KTBL

"Noch nicht lange her ist es dass der gewaltige Schritt von der reinen Selbstversorgungswirtschaft zur arbeitsteiligen Wirtschaft gemacht wurde. Nun ist der nächste Schritt fällig, der ebenso bedeutende Umstellungen und auch ein Umdenken erfordert:

Die Erkenntnis, dass in den meisten Fällen der Einzelne allein die auf ihn zukommenden Probleme nicht mehr bewältigen kann, dass ein engeres Zusammenstehen erfolgen muss. Das ist die in diesen drei Tagen ausgiebig diskutierte Selbsthilfe der Landwirtschaft durch Partnerschaft",

"Wir haben aufgrund unserer sorgfältigen Analysen der Entwicklung der Agrartechnik erkannt, dass das "einzelbetriebliche Denken" in eine Sackgasse führen muss. Je weniger Menschen mit einem unvergleichlich grösseren Kapitaleinsatz immer grössere Landflächen bewirtschaften, desto besser muss die Ausbildung, desto besser muss das Management, desto besser muss die Zusammenarbeit sein."

Bornemann:

Voorzitter Bond van Machineringen in Duitsland.

"Die Landwirte aller Länder der westlichen Welt sind durch die Entwicklung der Technik, den steilen Anstieg der Produktion infolge des biologisch-technischen Fortschrittes und der Strukturveränderung in der Landwirtschaft im Zuge ihrer Eingliederung in die Industriegesellschaft in erste wirtschaftliche und soziale Schwierigkeiten geraten.

Der landwirtschaftliche Einzelbetrieb, der Jahrhunderte lang als selbstständige Wirtschaftsform gleichzeitig alle sozialen, humanen und gesellschaftlichen Bedürfnisse einer Familie erfüllt hatte, kann diese Funktionen heute allein nicht mehr ausüben.

Ein Ausweg ist der Maschinenring - eine zeitgemässe Form der Nachbarschaftshilfe. In ihr wird die Partnerschaft der Voll-, Zu- und Nebenerwerbsbetriebe in den Bereichen der gemeinsamen Verwendung der Technik, der Arbeitswirtschaft, des Strukturwandels und der Sozialökonomie praktiziert."

Eisenmann:

Minister van Landbouw in Beieren.

"Die Zusammenarbeit im Maschinen- und Betriebshilfering d.h. die Vermittlung von Arbeitshelfern und Maschinen

- ermöglicht die Senkung der Produktionskosten durch optimale Auslastung der Maschinen und Nutzung des technischen Fortschrittes,
- erleichtert die Arbeitsteilung in der Landwirtschaft und die Umstellung auf nebenberufliche Landbewirtschaftung,
- mildert die Härten des Strukturwandels,
- verbessert nicht zuletzt durch die Arbeitsaushilfe die soziale Lage aller Bauern.

Aus diesen Überlegungen heraus wurde in Bayern das Gesetz zur Förderung der bayerischen Landwirtschaft geschaffen. Schwerpunkt des Gesetzes ist die Förderung der Partnerschaft in der Landwirtschaft. Den Maschinen- und Betriebshilferingen, den Erzeugerringen sowie den Kuratorium für Betriebs- helfer und Dorfhelferinnen werden auf grund des Gesetzes 80% der Personal- kosten und 50% der Geschäftskosten aus öffentlichen Mitteln erstattet."

De voordrachten uit 14 landen gaven een overzicht over allerlei vormen van gemeenschappelijke benutting van werktuigen en arbeid.

Deze vormen zijn behalve machineringen: werktuigencombinaties, werktuigen- coöperaties, bedrijfsverzorgingsdiensten en productiecoöperaties.

Het instituut van de machinerie is behalve in Duitsland ook aangeslagen in Oostenrijk en Frankrijk.

Nederland telt er slechts 1 (NOP).

Opmerkelijk waren bijdragen uit Japan en Kenia.

De Japanse belangstelling voor machineringen was bijzonder groot, getuige ook hun sterke vertegenwoordiging.

- d. Het beeld van de horizontale samenwerking is rijk geschakeerd. Het is evenwel niet mogelijk aan te geven in welke richting deze samenwerking zich het sterkst zal ontwikkelen. Vermoedelijk zullen de machineringen meer op de voorgrond treden. De belangstelling voor produktiecoöperaties is met uitzondering van Frankrijk nog zeer aarzelend.
- e. De indruk is gevestigd dat in Nederland de positie van het particulier loonbedrijf sterker is dan in andere landen.
- f. In de toekomst zal naar wegen moeten worden gezocht om te komen tot een optimale samenwerking tussen de verschillende vormen van horizontale samenwerking: loonbedrijven, werktuigencoöperaties, machineringen en bedrijfsverzorgingsdiensten.

2. OVERZICHT SAMENWERKINGSVORMEN IN EEN AANTAL LANDEN

België

Dr. Jur. M. Beddegoots, Directeur des Services d'Organisation du Boerenbond Belge, Leuven.

In België onderscheidt men twee vormen van hulp, te weten

- a. kosteloze hulpverlening (burenhulp),
- b. hulp via een machine- en arbeidsring.

Bij de machine- en arbeidsring kan gebruik worden gemaakt van machines zonder of met bediening en van alleen arbeidskrachten. De machines in een ring zijn privé eigendom van de leden, soms wordt er gezamenlijk aangeschaft. Machines van niet-leden worden niet ingezet. Elke boer kan tot de vereniging toetreden, waarbij niet wordt gelet op leeftijd en bedrijfsgrootte. Bij groep a zijn gemiddeld 25 leden aangesloten en bij groep b ongeveer 10. De kosteloze hulpverlening biedt de leden de mogelijkheid kosteloos hulp aan te trekken, waar t.z.t. weer wederhulp tegenover moet staan. De machine- en arbeidsring organiseert de uitwisseling van machines en handwerk onder de leden. Het doel is de machines zoveel mogelijk te benutten. De organisatie bij de hulpverleningsdienst berust bij de plaatselijke bedrijfsleider, bij de machinering is de secretaris van de ring de centrale man; onderlinge afspraken zijn niet toegestaan. Boven beide diensten staat de Bond van Verenigingen voor Bedrijfshulp, die de leden bijstaat en een jaarlijkse controle op de boekhouding verricht. Bij de hulpverleningsdienst betaalt elk lid ± f. 15,- per jaar en de leden van de machinering 4% van de jaarlijkse omzet van zijn hulpverlening. Iedere vereniging betaalt ± f. 60,- per jaar aan de Bond van Verenigingen voor Bedrijfshulp.

In 1970 waren er in België 193 verenigingen van hulpverlening. In 387 gevallen moest hulp worden verleend. Verder waren er 7 machinerings met een gezamenlijke omzet van ruim f. 20.000,-.

Stand eind 1971:

210 verenigingen van hulpverlening.

18 machinerings met + 200 leden.

Finland.

Prof. A. Reinikainen, Helsinki, Directeur van een onderzoeksinstituut voor land- en bosbouwmachines.

Samenwerking bij boeren is reeds een oud gebruik in Finland. Bij de grotere bedrijven ligt de samenwerking beter dan bij de kleinere. Gedurende de laatste jaren hebben zich enkele machinerings ontwikkeld naar het Duitse voorbeeld, hetzij enigszins aangepast aan Finse omstandigheden. De gemiddelde bedrijfs grootte bedraagt + 10 ha bouwland en 37 ha bos; de bedrijven zijn sterk gemechaniseerd. Deze kleine bedrijven zijn het grootste probleem voor de Finse landbouw. Om tot rationalisatie te komen zijn er 4 mogelijkheden:

- a. uitbreiding bedrijfs grootte;
- b. vereenvoudiging van de produktie;
- c. verhoging van inkomen door bijverdiensten;
- d. het gemeenschappelijk bewerken van de bedrijven.

De meeste machinerings in Finland zijn klein, het aantal leden per ring varieert van 30 tot 110. De jaarlijkse omzet bedraagt ongeveer f. 16.500,- tot f. 66.000,- per ring; de aankopen van machines bedragen per jaar rond f. 8.000,- tot f. 363.000,-. Onderzoekingen zullen moeten uitwijzen, welke vorm van samenwerking in de toekomst het beste is.

Frankrijk

Noelle Martin, Chef du Bureau de l'Agriculture de Groupe.

De boeren in Frankrijk staan talrijke mogelijkheden ten dienste het veelzijdige en dure machinepark te gebruiken, o.a. door het zelf of in combinatie met anderen aan te schaffen. Verder kent men machinerings, werktuigencoöperaties, enz. Van al deze mogelijkheden zijn er 2 besproken, te weten de machinerings en de werktuigencoöperatie.

De machinerings

De eerste is opgericht in 1963; momenteel zijn er ongeveer 1000 en vooral talrijk in Noord-Frankrijk. De leden hebben geen persoonlijke verplichtingen tegenover elkaar, wel tegenover de ring. Over het algemeen worden de werkzaamheden eens per jaar afgerekend. Het beheer van de machinerings

(secretariaat, verdeling uit te voeren arbeid, enz.) berust bij één of meer personen die door de leden zijn aangewezen en werken voor een bepaald vastgesteld tarief, zoals dat ook van de andere werknemers of machines wordt vastgesteld. Een machinerie kan geen winst maken en is geen belasting verschuldigd. Door de staat wordt geen subsidie verleend aan machinerieën.

De werktuigencoöperatie

In tegenstelling tot een machinerie heeft de werktuigencoöperatie eigendommen en is een dienstverlenend bedrijf. Indien de coöperatie groot is, is het mogelijk een directeur aan te stellen. De totale leiding van de coöperaties berust bij de Cuma, een overkoepelend orgaan. De staat bevordert de ontwikkeling van de werktuigencoöperaties. Momenteel zijn er in Frankrijk 10.000 werktuigencoöperaties, die 26% van het totaal aantal boeren omvat.

Engeland

E.A.J. Wiener, medewerker centrale raad voor de land- en tuinbouw.

De centrale raad voor de samenwerking in de land- en tuinbouw is een organisatie, die in 1967 is opgericht met het doel samenwerking op alle gebied te bevorderen en verder te ontwikkelen. Uit verschillende onderzoeken is gebleken, dat samenwerking met machines in diverse vormen aanwezig is. Het doel van een machinerie is een optimaal gebruik te maken van machines met zo weinig mogelijk kosten. Voordelen die door de leden verwacht worden zijn stijging van het inkomen en een betere benutting van de technische vooruitgang.

Enkele machinerieën, die erkenning wensen, hebben zich aangesloten bij een (op coöperatieve grondslag gebaseerde) organisatie met het doel een financiering van gezamenlijk te gebruiken machines te bereiken (inkuileomb.). Deze regionale coöperaties worden door de standorganisaties ondersteund. De subsidiërende instantie ziet het gezamenlijk machinegebruik als een eerste stap naar een meer omvattende samenwerking tussen boeren onderling, vooral met betrekking tot de afzet.

Japan

Dipl. Ing. K. Ishimitsu, commissie van ontwikkeling en planning voor het platteland.

De Japanse landbouw wordt gekarakteriseerd door een intensieve rijstbouw en door de zeer kleine bedrijven. Ongeveer de helft van het bouwland wordt gebruikt voor de rijstteelt. Op het noord. eiland Hokkaido bevinden zich 3% van de totale bedrijven en 16% van de landbouwoppervlakte; gemiddelde bedrijfsgrootte is 5 ha, in het overige Japan is de gem. bedrijfsgrootte 1 ha met een zeer verspreide ligging, hetgeen betekent te klein en te verdeeld voor mechanisatie. Ondanks deze verhouding was het voor de Japanse landbouw toch noodzakelijk te mechaniseren, waarvoor 2 mogelijkheden aanwezig waren:

- a. verkleining van de machines,
- b. gezamenlijk gebruik van machines.

Midden in de jaren 60 hebben zich in Japan niet alleen door het initiatief van de boeren, doch ook door de steun van de regering verschillende vormen van samenwerking ontwikkeld met het doel de landbouwproductie van de bedrijven te rationaliseren. Deze samenwerking beperkt zich niet alleen tot de machinebenutting, het bevordert ook vaak samenwerking op andere gebieden (bevoeding, ontwatering).

In Japan zal worden nagegaan of machineringsen kunnen worden gesticht. Een moeilijkheid is de grote neerslag tijdens de oogstperiode. Ook komt het loonwerk geleidelijk op gang in Japan.

Enkele vormen van samenwerking in Japan:

- machines van particulieren worden op andere bedrijven ingezet (bemiddeling kan via een organisatie geschieden);
- machines in gemeenschappelijk eigendom worden hoofdzakelijk ingezet op bedrijven van mede-eigenaars en in sommige gevallen ook op andere bedrijven;
- machines in bezit van coöperaties worden met of zonder bediening verhuurd aan bedrijven of groepen bedrijven, zowel van leden als van niet-leden.

Kenia

In Kenia is de mechanisatie zo ver gevorderd, dat er van overmechanisatie kan worden gesproken. Kenia heeft te maken met een snel groeiende bevolking. De inleider is 6 jaar als buitenlander in dit land werkzaam. Al spoedig kwam hij tot de overtuiging dat de mechanisatie niet juist was op deze gemengde bedrijven met een gemiddelde bedrijfsgrootte van 12 ha (mais, gerst, tarwe, thee, koffie).

Er wordt aan groepsvoorlichting gedaan, waarbij wordt gewezen op het belang van het samenspel tussen de boeren onderling, die erg moeilijk zaten na overname van het bedrijf. Na 1963 zijn er daarom nieuwe methoden ingevoerd en is de eerste machinerie in Afrika gesticht. Momenteel zijn er 3 machinerieën, terwijl er nog andere in voorbereiding zijn.

Er zijn geen bedrijfsleiders aangesteld. Zodra de zaken niet goed marcheren, wordt er voorgelicht (door de Duitser). Hij is van mening dat de mechanisatie voor de gehele wereld dezelfde problemen kent. In Kenia is het bij de leden van een machinerie zo gesteld, dat er hoogstens 4 ringleden op 1 bedrijf komen helpen. De totale omzet is DM 120.000 geweest, hetgeen overeenkomt met DM 110,- per ha. In 1 jaar is de omzet verdubbeld. T.o.v. het loonwerk is gesteld, dat de kosten bij een machinerie 33% lager zijn. De toekomst zal moeten zijn, dat elke machinerie een full-time bedrijfsleider (inkoper, organisator enz.) in dienst zal hebben.

Nederland

Prof. Ir. A. Moens, Wageningen.

Veruit de belangrijkste rol bij het gemeenschappelijk machinegebruik spelen de loonwerkers en werktuigencoöperaties. In 1965 stonden ± 3000 loonwerkers en coöperaties ten dienste van 149.000 landbouwbedrijven en 36.000 tuinderijen met totaal 2,1 miljoen ha cultuurgrond; ± 68% van de totale opp. granen, ± 49% van de opp. aardappelen en 64% van de suikerbieten zijn hierdoor in 1970 geoogst. 14% van het totale machinekapitaal, gerekend naar nieuwwaarde, is in handen van loonwerkers en werktuigencoöperaties. Uit onderzoeken is vastgesteld, dat het gezamenlijk gebruik van machines leidt tot verlaging van de bewerkingskosten en dat dit gezamenlijk gebruik van grote betekenis is voor de toekomst.

Op grond van gunstige ervaringen in Duitsland werd in 1966 in de Noord-Oostpolder een machinerie gesticht. Deze telde in 1971 totaal 160 leden; ongeveer 60% van het totale werk is door de leden gedaan, de rest door loonwerkers. In 1970 is een bedrijfsleider in dienst genomen en de omzetten zijn gestegen: in 1970 f. 153.000,- in 1971 f. 375.000,-. De verrekening vindt plaats via de ring tegen vastgestelde prijzen, de omzetprovisie bedraagt 6%. Voor de jaren 1970-1972 heeft de regering financiële bijstand verleend met het doel de voordelen van een machinerie te onderzoeken en de samenwerking in de landbouw te bevorderen.

Denemarken

P.D.Pedersen, landbouwconsulent, Århus.

Denemarken kent bedrijfsverzorgingsdiensten en verschillende vormen van gezamenlijk machinegebruik. Eenvoudige machines leent men aan elkaar uit. Bij gecompliceerde machines wordt bediening bijgeleverd. Een dergelijke vorm groeit soms uit tot een loonbedrijf. Denemarken heeft + 1150 loonbedrijven, waarvan 8 coöperatief. Het probleem van werkgelegenheid gedurende de winter wordt vaak opgelost met aannemingswerk en het uitlezen van arbeidskrachten.

Grasdrogerijen kan men ook zien als een vorm van gezamenlijk werktuigengebruik, omdat deze ook de oogst en het transport verzorgen.

Denemarken heeft 3 machineringsorganisaties gehad, maar deze zijn ter ziele. Er zijn in 10 jaar 70 werktuigencombinaties gesticht. Hiervan bestaan er nog 55. Het ledental varieert van 3 tot 40 en is gemiddeld 12. De combinaties zijn verenigd in een landelijke organisatie. Werktuigencombinaties en werktuigencoöperaties werken ook voor niet-leden. Het voornaamste doel van gezamenlijk machinegebruik is het tegemoetkomen aan het gebrek aan arbeidskrachten. De keuze van de vorm van machinegebruik hangt af van de specifieke situatie op het bedrijf. Het gezamenlijk machinegebruik wordt begeleid door voorlichtings- en vormingsactiviteiten. Kleine boeren (< 20 ha) die lid zijn van een combinatie kunnen gedurende 5 jaar geld lenen tegen 6%.

Oostenrijk

Dr. Ing. J.Schröfl, Wenen.

De structuur van de landbouw in Oostenrijk (totaal 370.000 bedrijven) maakt het onmogelijk de vereiste machines voor verschillende bedrijfstakken in eigen bezit te hebben. Een zinvolle mechanisatie kan daarom op vele bedrijven slechts via gemeenschappelijk in gebruik zijnde machines verwezenlijkt worden. Verschillende vormen van samenwerking zijn reeds tot stand gekomen:

- de werktuigencoöperaties;
- de loonwerkers (weinig te betekenen);
- samenwerkingsvormen tussen verschillende boeren.

Veel sterker verbreid is echter de burenhulp. De meeste waardevolle en constructieve vorm van samenwerking vindt men echter bij de machineringsorganisaties.

In de jaren 1962 - 1965 heeft het idee van Dr. Geiersberger betreffende de machinerings ingang gevonden in Oostenrijk. Voordien had elke andere vorm van samenwerking weinig kans. De machinerings zijn op basis van vereniging gesticht. Er zijn ongeveer 140 machinerings in Oostenrijk met totaal 8000 leden. De gemiddelde grootte per ring ligt bij 30 - 70 leden. Er zijn enkele grote ringen met ongeveer 300 leden. Jammer genoeg werken vooral de grotere bedrijven aan de machinerings mee. Jaarlijks verlaten $\pm$ 22.000 arbeidskrachten, voornamelijk bedrijfshoofden en gezinsleden, de landbouw. Er zijn nog slechts 560.000 arbeidskrachten beschikbaar voor de landbouw; dit betekent $\pm$ 15 AK per 100 ha cultuurgrond. De jaarlijkse investering in machines ligt tussen 600-700 miljoen gulden, de uitgaven voor de instandhouding en reparatie bedraagt verder 180 miljoen gulden per jaar. Het is aanbevelenswaardig deze uitgaven te verminderen en samenwerking te forceren. Er worden kredieten met rentesubsidie gegeven voor de aanschaf van machines met een hogere capaciteit en de bedrijfsleiders van de ringen krijgen een vast bedrag tot f. 140,- per maand. In cursussen worden de bedrijfsleiders geschoold. Het is te hopen, dat de ringen een sterke basis voor het voortbestaan van de familiebedrijven worden en kunnen blijven.

Zweden

Agr. lic. H. Lönnemark, landbouwconsulent, Uppsala.

Zweden kent boeren, die tevens loonwerk doen. Verder kent men de burenhulp en de combinaties. Een vierde van het machinepark wordt gemeenschappelijk ingezet door $\pm$ $\frac{3}{4}$ van het aantal boeren. Er zijn 2 machinerings in het zuiden van het land en waarschijnlijk nog 2, die zich zo noemen. De ringen zijn veel kleiner dan in Duitsland en hebben geen bedrijfsleider. In Zweden zijn moeilijk mensen te krijgen, daarom hebben de machinerings een kans. Vooral de kleine boeren willen daarin meewerken. Velen zijn echter negatief ingesteld betreffende de samenwerking. In de toekomst worden ringen op prijs gesteld; tot nu toe ontbreekt het echter aan elke organisatie op dit terrein. Er zijn machines, die voor de particuliere boer te duur zijn, bovendien is er een tekort aan arbeidskrachten, vooral in de arbeidstoppen. Daardoor is het aantal boeren, dat loonwerkzaamheden verricht en dat in combinatie gaat werken, vergroot.

Zwitserland

Dipl. ing. agr. K.Schib, SVBL, Erlenbach.

Het gemeenschappelijk machinegebruik wordt in Zwitserland reeds lang in verschillende vormen toegepast. Na de 2e wereldoorlog zijn er als gevolg van een hoge mechanisatiegraad machinegemeenschappen ontstaan, te weten:

- a. kleine coöperaties (2 à 3 boeren kopen gezamenlijk machines);
- b. loonwerkers (hebben daarnaast eigen landbouwbedrijf);
- c. machinerings (de eerste viert het 10-jarig bestaan).

De ringen zijn te klein om een vaste man aan te stellen (8-50 bedrijven). Momenteel zijn er 150 ringen gesticht. Als gevolg van de topografische ligging van Zwitserland worden nog veel machines niet volledig benut. De machinerings komen het meest voor in het Duits sprekend gebied in midden Zwitserland; in het Frans sprekend gedeelte komen ze niet voor en in het Italiaans sprekend gedeelte slechts weinig. In Zwitserland is men overtuigd van een verdere uitbreiding van machinerings, hoewel ze ingrijpen in het zelf beslissen van de individuele boer en dit betekent aanpassing. Dit zal sneller gaan naarmate de Zwitserse toetreding tot de EEG vordert. Open grenzen zullen ook in Zwitserland hun invloed op de landbouw doen gelden. Een en ander zal ertoe bijdragen dat de machinerings als reddingsmiddel zal fungeren.

Spanje

E.A. Heredia, Directeur station voor landbouwmechanisatie, Madrid.

De mechanisatie van de Spaanse landbouw maakt goede vorderingen als gevolg van onttrekking van arbeidskrachten door de industrie. De staat stelt belangrijke hulp beschikbaar. Daardoor worden de kleinere bedrijven in de gelegenheid gesteld duurdere uitrustingen aan te schaffen, waarvan dikwijls geen volledig gebruik wordt gemaakt. Teneinde extra investeringen tegen te gaan, moeten verschillende oplossingen worden gezocht. Het hoofddoel is een volledige benutting van de machines te verkrijgen en wel als volgt:

- loonwerkers. Hierin zijn begrepen, boeren die overgemechaniseerd zijn zowel als niet-boeren, die zich als loonwerker hebben ingericht. Verder grote lichamen als bijv. suikerfabrieken, enz. of staatsinstellingen ("Iryda").
- verenigingen van boeren, die ten doel hebben een gemeenschappelijk gebruik van machines of een volledig samengaan van bedrijven.
- in de stedelijke gebieden wordt de toewijzing en levering van machines aan de boeren door de "Iryda" geregeld.

Deze voorbeelden bieden een veelvoud van mogelijkheden, die in twee groepen kunnen worden samengevat:

1. Overeenkomsten voor speciaal werk; mondeling, omdat het werk niet omvangrijk is en door een loonwerker wordt uitgevoerd of schriftelijk, als het om grote bedrijven of overheidsinstellingen gaat.
2. Collectieve overeenkomsten, waarin de tarieven zijn vastgelegd.

West-Duitsland

Dr. J. Röhner, Directeur van de bond voor machineringen, Berg-Gladbach

Het doel van een machinering is:

- a. gemeenschappelijke hulp aan burenen;
- b. kostenbesparing;
- c. opvangen vermindering arbeidskrachten;
- d. minder kinderarbeid, meer vakantie.

De machinering bezit zelf geen eigen machines, bedrijft geen handel en kent geen arbeidsverplichting. Verder erkent de ring het privé eigendom en houdt het eigen initiatief van de boer in stand. De machinering zet wel een bedrijfsleider in; een grote ring is een vrijwillige aaneensluiting van tenminste 300 boeren. Van deze grote ringen zijn er $\pm$ 150 stuks, die door een bedrijfsleider worden geleid en het getal is nog stijgende. Daarnaast zijn er nog $\pm$ 250 kleinere ringen. Dit getal neemt af ten gunste van de grote machineringen. Het totaal ledental bedraagt $\pm$ 60.000. Ongeveer 1,3 miljoen ha cultuurgrond is in het bezit van leden van een machinering, dat betekent ongeveer 10% van de totale cultuurgrond in West-Duitsland. In 213 van de totale 413 districten vindt men machineringen. Tot de leden behoren ook loonwerkers, alsmede mechanisatiebedrijven en combinaties, mits ze zelf grond bezitten. De bemiddeling bij hulp met machines en de bedrijfshulp gebeurt hoofdzakelijk door de bedrijfsleider per telefoon. De verrekening geschiedt via de bank volgens vastgestelde tarieven, die elk jaar worden herzien en vastgesteld.

De machinering ontvangt financiële hulp van de staat. Het zwaartepunt van de machineringen ligt in Beieren en Neder-Saksen. In Duitsland bestaan machineringen sedert 1958. De grondlegger is Dr. Geiersberger en het parool is: "Ieder kan - niemand moet".

3. ONTWIKKELING LANDBOUWTECHNIEK IN WEST-DUISSLAND

Prof. Dr. Th. Bischoff, Universiteit Hohenheim

Het landbouwbedrijf in de technische en economische ontwikkeling

De persoonlijke, technische, economische en institutionele factoren die invloed hebben op de landbouw, zijn in de afgelopen 20 jaar sterk veranderd. Vooral het loonpeil en daarmee het gewenste inkomensniveau is sterk gestegen en zal nog meer stijgen.

Daarnaast komen toenemende eisen m.b.t. vrije tijd, gebondenheid en lichamelijke zowel als geestelijke belasting. De produktiestijging ten gevolge van de technische vooruitgang heeft ongeveer 1-3% per jaar bedragen. Het potentiële effect van de mechanisch technische vooruitgang op de structuur is veel groter. Dit kan men aflezen aan de verhoging van de minimale bedrijfsomvang, nodig om te kunnen profiteren van kostendalingseffecten.

De vooruitzichten voor inkomensverhoging door produktietoename en verhoging van de prijzen van de produkten zijn ongunstig. Afvloeiing van arbeidskrachten en opheffing van bedrijven zijn het gevolg. De aanpassing van de individuele landbouwbedrijven aan de veranderende omstandigheden wordt door drie stadia gekenmerkt.

1. Benutting van alle mogelijkheden van toepassing van opbrengstverhogende produktiemiddelen.
2. Een zekere specialisatie op de onder plaatselijke omstandigheden voordeligste produktierichting en mechanisatie hiervan.
3. Groei van het individuele bedrijf als noodzakelijke reactie van de ondernemer om meer inkomen te verwerven.

Bij een onzekere toestand in de landbouw zal een groter aantal boeren een inkomensverhoging zoeken door buiten de landbouw te gaan werken en niet door groei en investeringen in de landbouw zelf.

Het is de vraag, of een bijdrage tot de verdere economische ontwikkeling verwacht mag worden van samenwerking tussen bedrijven.

Als men de huidige stand van de ontwikkeling en de verschillende economische en sociale motieven met elkaar confronteert, dan kan men het gemeenschappelijk machinegebruik en bepaalde vormen van produktie op contract een bijzondere betekenis toekennen.

Prof. Dr. H.L. Wenner, Instituut ffr Landtechnik, Freising-Weißenstephan.

De ontwikkeling tot nu toe en in de toekomst van de techniek in de
Landbouw in West-Duitsland.

Na een aarzelend begin omstreeks de eeuwwisseling, zette omstreeks 1920 met het beschikbaar komen van motoren met groter vermogen de mechanisatie in Duitsland door. De motorisering had eerst een intensievere bedrijfsvoering tot gevolg. Na de uitvinding van de rubberbanden vond omstreeks 1930 de vervanging van trekdieren plaats. Omdat de techniek zich aan de bestaande landbouwstructuur aanpaste, kwam er een niet te overzien aanbod van kleine werktuigen voor de individuele bedrijven.

Na 1950 verschoof het accent van maximale voedselproductie naar verhoging van de arbeidsproductiviteit en kwam de toepassing van de sterk arbeidsbesparende mechanisatiemogelijkheden, eerst voor het veldwerk, later ook in de gebouwen.

Omstreeks 1960 liep de mechanisatie vast op de bedrijfsstructuur. Verdere mechanisatie had op de kleine bedrijven geen positieve invloed meer op het inkomen. Gezamenlijk machinegebruik, in welke vorm dan ook kreeg steeds meer betekenis. In de toekomst zal de tegenstelling tussen het technisch mogelijke en het door de gebrekkige structuur economisch bruikbare, zich verder toespitsen.

Omdat geen verhoging van de prijzen van de produkten te verwachten is, kan verhoging van de levensstandaard voor de agrarische ondernemers alleen bereikt worden door verhoging van de arbeidsproductiviteit.

Dr. F. Riemann, Directeur van het agrarisch sociale genootschap.

Agrarische bedrijfsverzorgingsdiensten - taken - structuur - betekenis.

Het teruglopen van het aantal landbouwbedrijven en het kleiner worden van de gezinnen en de arbeidsbezetting per bedrijf zijn er de oorzaak van, dat in veel gevallen geen vervanger aanwezig is als de boer of zijn vrouw, om welke reden ook, hun werk niet kunnen doen. In veel gevallen wordt nu door de agrarische sociale verzekeringen een vervanger ter beschikking gesteld of de kosten hiervan gedragen. De bedrijfsverzorgingsdienst kent het probleem dat de vraag naar hulp sterk kan wisselen. Daarom is het nodig dat voldoende reservekrachten beschikbaar zijn. Hiervoor zijn de mensen geschikt, die op het eigen bedrijf niet voldoende werk hebben. Voor veel boeren is bedrijfsverzorging als nevenberoep aantrekkelijker dan beroepsverandering

Het is gewenst dat full-time bedrijfsverzorgers volledig bezet zijn. Aan de bedrijfsverzorger worden hoge kwalitatieve eisen gesteld. De structuurverandering in de landbouw zal zich waarschijnlijk slechts stapsgewijze voltrekken, zodat voor de naaste toekomst op de meeste bedrijven slechts 1 à 2 personen werkzaam zullen zijn. Om deze mensen een in sociaal opzicht draaglijk bestaan te geven, moeten vervangers beschikbaar zijn; niet alleen tijdens ziekte e.d., maar ook tijdens ontwikkelingscursussen, vakantie en arbeidspieken. Uit sociale overwegingen zou ook in de laatstgenoemde gevallen uit openbare middelen gesubsidieerd moeten worden.

Dr. A. Geiersberger, Belerse radio.

Stichter van de machinerings.

Jeder kann - keiner muss

(Partnerschap in en door de machinering)

Het succes van de machinering is gebaseerd op zeven principes:

1. Systeembetrokken - kapitalistisch.

Aspecten hiervan zijn o.a. democratische principes, zelfstandig ondernemerschap gehandhaafd en vrije toe- en uitreding.

2. Economisch-technische vooruitgang voor allen.

Zonder dat mobilisering van de grond nodig is, kan ieder profiteren van de modernste werktuigen.

3. Deelname van allen aan de sociale vooruitgang.

Hierbij kan genoemd worden: geen vereenzaming, geen buitensporige inspanningen, geen vrouwen- en kinderarbeid, eventuele vervanging tijdens weekend en vakantie.

4. Benutting van nieuwe inkomensmogelijkheden.

Voor sommigen wordt het mogelijk bij collega's bij te verdienen, anderen gaan geheel of gedeeltelijk buiten de landbouw werken zonder deze echter geheel vaarwel te zeggen. De inkomensstijging van de agrariërs heeft een positieve invloed op de gehele plattelandssamenleving.

5. Conservering van het landschap als ruimte om te leven.

Het karakteristieke landschap wordt in stand gehouden, ook op zeer arme grond, die anders uit produktie zou gaan.

6. Bestrijding van de honger hier en elders.

De optredende extensivering geeft de ontwikkelingslanden een kans. In moeilijke tijden is de nationale voedselvoorziening verzekerd.

7. Mondigheid door weten.

Volgens de heer Geiersberger kan de machinerie een nog grotere rol gaan spelen in de plattelandssamenleving. Naast loonbedrijven en bedrijfs- en gezinsverzorging kunnen ook landbouwmecanisatiebedrijven worden opgenomen. De machinerie is een kapitalistisch antwoord op de kolchoze. Voorts levert de machinerie een positieve bijdrage aan milieubescherming, ontwikkelingshulp en wereldvrede.

Dr. H. Eisenmann. Beiers minister van voedselvoorziening en land- en bosbouw.
Der Maschinenring - Basis des neuen Weges zur Förderung der Bayerischen Landwirtschaft.

Technische en biologische vooruitgang hebben naast voordelen ook problemen gebracht.

Achtergronden van de Beierse landbouwpolitiek zijn:

1. Door de overproduktie is het voor de boeren moeilijk een redelijk inkomen te verwerven.
2. Het in stand houden van een gezond milieu, dat vroeger een vanzelfsprekende zaak was, is nu een belangrijke taak, die de landbouwer ten behoeve van de hele maatschappij verricht.

De taak van de moderne landbouwpolitiek is het mogelijk maken van een zinvolle structuurhervorming, berustend op de vrije beslissing van de individuele boeren. De noodzakelijke inkomensverbetering kan vaak slechts bereikt worden door het aannemen van een nevenbetrekking. Een eenzijdig, op de ontwikkeling van grote bedrijven gerichte landbouwpolitiek gaat aan de bestaande realiteiten voorbij en overschat in de hoogmoed der technokraten de beperkte mogelijkheden. De "Nebenerwerbslandwirtschaft" is een reële mogelijkheid tot zinvolle bedrijfsontwikkeling. Samenwerking tussen "Voll-, Zu- und Nebenerwerbsbetriebe" heeft de voordelen van het grootbedrijf, zonder daarvan de nadelen te hebben.

De machinerie en bedrijfsverzorgingsdienst hebben daarbij een sleutelpositie. Deze instellingen maken optimaal gebruik van machines mogelijk, verlichten de omschakeling naar een nevenberoep, verzachten de hardheid van de structuurhervorming en verbeteren de sociale positie van alle boeren. Het zwaartepunt van de landbouwwetgeving in Beieren ligt dan ook bij de bevordering van de samenwerking in de landbouw. Van de verschillende vormen van samenwerkingsorganisaties wordt 80% van de personeelskosten en 50% van de bedrijfskosten uit openbare middelen betaald.

De Beierse landbouwwet is de eerste, waarin het behoud van het cultuurlandschap als doelstelling is vastgelegd.

Dr. jur. Herbert Schlange

. Slotrede van de voorzitter van de KTBL.

Stijging van de arbeidsproduktiviteit in de landbouw is slechts mogelijk door samenwerking. Op dit gebied bestaan verschillende mogelijkheden en ieder land zoekt zijn eigen weg. Het belangrijkste is dat er een wil tot samenwerking bestaat. De nog te verwachten stijging van het loonpeil en de eisen gesteld aan vakantie, vrije tijd, vorming en oudedagsvoorziening, zullen de toepassing van nog grotere arbeidsbesparende machines in de landbouw noodzakelijk maken. Trekkers tot 200 pk en werkbreedten tot 12 meter zullen iedere ondernemer voor moeilijke problemen stellen, die meestal slechts door samenwerking zijn op te lossen. De internationale gedachtenwisseling op deze conferentie is belangrijk voor de verdere ontwikkeling van de samenwerkingsvormen en dus van de hele landbouw.

4. INDRUKKEN VAN DE EXCURSIE

4 februari

Uit een door de bedrijfsleider H. Uhlemann gehouden inleiding kwamen de volgende gegevens van de op 25 januari 1961 begonnen machinerie "Flottwedel EV" naar voren.

Na de oprichting door 48 boeren uit 16 verschillende dorpen is het aantal leden gestegen tot 380 (31 dec. 1971) uit 41 gemeenten.

Het gebied heeft een grootte van 30 x 60 km, terwijl 80% van de daarin wonende boeren lid zijn van de ring (50% akkerbouw en 50% grasland).

De jaaromzet steeg van DM 72.000 tot DM 700.000. Deze sterke toename van het aantal leden heeft er toe bijgedragen dat de bewerkte oppervlakte is toegenomen van 908 ha in 1961 tot 6632 ha in 1970. Dit heeft tot gevolg gehad dat de machinebezetting per 100 ha cultuurgrond kon verminderen. In aantallen machines is het als volgt aan te geven:

Machinebezetting per 100 ha cultuurgrond

<u>Werkzaamheid</u>	<u>Machine</u>	<u>1961</u>	<u>1971</u>
Graanoogst	maaidorsers	3	2
	zelfbinders	9	-
Aardappelenrooien	voorraadrooiers	8	-
	wagen- en bunkerrooiers	7	6
Suikerbietenrooien	wagen- en bunkerrooiers	2	2
	kopapparaten	6	-
Grasmaaien	maaiwerktuigen	7	4
Tractie	trekkers	4	5
	trekker pk's	78	180
	paarden	4	-

Hoewel door het aantal machines niet is aangegeven hoeveel ten behoeve van de werkzaamheden werd geïnvesteerd, mag worden aangenomen dat een verdergaande overmechanisatie is voorkomen. Er is gesteld dat de investeringen in de machines zijn verminderd.

Als bijzonderheid kan worden vermeld, dat de machinerie vanaf 1966 bemiddeling heeft verleend voor het verkrijgen van hulp voor de boerin en vanaf 1968 ook voor de boer. Deze bedrijfshelpsters en -helpers worden ingezet bij ziekte, overlijden, vakantie e.d. Bij de bedrijfshelpsters bedroeg de gemiddelde duur van de dienstverlening 19 dagen per geval. Aansluitend aan de inleiding van bedrijfsleider Uhlemann werd een aantal van de gebruikte machines getoond. Deze waren in een behoorlijke staat van onderhoud en voorzien van opschriften aangaande de benutting en de grootte van het bedrijf, dat de machine beschikbaar stelde.

De volgende gegevens zijn door ons geoteerd:

Amazone kunstmeststrooier

Eigenaar heeft 60 ha bedrijf

Gebruik: eigen bedrijf	60 ha
leden van de ring	<u>244 ha</u>
totale benutting	<u>304 ha</u>

Wühlmaus tweerijfge aardappelrooier

Eigenaar heeft 38 ha bedrijf

Gebruik: eigen bedrijf	4 ha
leden van de ring	<u>29 ha</u>
totale benutting	<u>33 ha</u>

John Deere hogedrukkers

Eigenaar heeft 35 ha bedrijf

Gebruik: eigen bedrijf	25 ha
leden van de ring	<u>165 ha</u>
totale benutting	<u>190 ha</u>

Stoll bietenrooier

Eigenaar heeft 50 ha bedrijf

Gebruik: eigen bedrijf	2,5 ha
leden van de ring	<u>70 ha</u>
totale benutting	<u>72,5 ha</u>

Verder stonden er nog enkele machines, w.o. een maiszaaimachine en een veldhakselaar, waarvan geen benutting was gegeven. Er is een toeneming van de snijmais, omdat er rassen komen, die met minder zon voldoende opbrengst kunnen geven. Daardoor zou de grens van de mogelijkheden voor deze teelt de laatste tijd elk jaar 50 km noordelijker komen te liggen. Uit verstrekte literatuur betreffende deze ring kunnen wij de cijfers over de benutting nog aanvullen met de volgende gegevens over een aantal jaren.

Amazone zaaimachine (3 m)

Eigenaar heeft 20 ha bedrijf

jaar	benutting eigen bedrijf	benutting bij leden	totaal
1966	4,5 ha	58,9 ha	63,4 ha
1967	5,2 ha	178,1 ha	183,3 ha
1968	6,7 ha	297,1 ha	303,8 ha
1969	8,0 ha	315,8 ha	323,8 ha
1970	8,0 ha	242,0 ha	250,0 ha

John Deere maaidorser (3 m)

Eigenaar heeft 73,5 ha bedrijf

jaar	benutting eigen bedrijf	benutting bij leden	totaal
1966	25,0 ha	78,8 ha	103,8 ha
1967	25,0 ha	79,2 ha	104,2 ha
1968	40,0 ha	92,3 ha	132,3 ha
1969	42,5 ha	68,5 ha	111,0 ha
1970	42,5 ha	89,5 ha	132,0 ha

Uit de verstrekte cijfers blijkt, dat een voldoende benutting wordt verkregen door met de eigen machines te werken voor de leden van de ring. Het is aan deze (gekweekte) instelling van de leden te danken dat de machinering in tien jaar tijds kon groeien van 141 naar 380 leden, met in totaal resp. 3691 en 11.914 ha cultuurgrond. Opvallend is hierbij een toeneming van de gemiddelde bedrijfs grootte. Dit geldt zowel voor de boeren, die een volledige dagtaak hebben (van gem. 31 naar 40 ha) als voor hen, die het bedrijf als nevenverdiens te exploiteren (van gem. 5 naar gem. 16 ha).

Na de bezichtiging van de machines is het bedrijf van het lid Karl Hage te Nienhagen bezocht. Dit vader en zoon bedrijf heeft een open loopstal met zelfvoeding en is sinds 1964 vergroot van 15 ha met 10 koeien tot 46 ha met 42 koeien en 33 stuks jongvee. Er is een kleine inventaris, die inclusief een beregeningsinstallatie DM 888 per ha cultuurgrond aan investering heeft gevraagd. Het merendeel van de werkzaamheden wordt voor ca. DM 4500 per jaar door leden van de ring verricht. Hiervan wordt een (onbekend) gedeelte terug verdiend door hulpverlening aan leden van de ring.

Tot slot werd meegedeeld dat het aantal loonwerkers in het gebied van de ring Flottwedel is teruggebracht van 6 naar 3.

5 februari

In het gebied Herford is een bedrijf bezocht met 44 ha akkerbouw, waar tevens 165 mestvarkens worden gehouden. Deze boer realiseert een extensief bouwplan met 37 ha granen en 7 ha suikerbieten. Er waren aanwezig één trekker van 60 pk, twee wagens, één maaidorser (samen met een andere boer gekocht) en een aandeel van DM 6950 in andere werktuigencombinaties; totaal een nieuwwaarde van ca. DM 1150 per ha cultuurgrond.

De boer (34 jaar oud) werkt ca. 2100 uren per jaar; zijn vrouw ca. 1800 uur. Om de maaidorser volledig te benutten wordt deze ingezet bij leden van de machinering. Daarvoor verlaat de boer zijn eigen bedrijf en maakt zo nodig gebruik van een bedrijfshelper van de verzorgingsdienst waarmee de machinering nauw samenwerkt. Zijn er omstandigheden waardoor de vrouw niet kan meewerken, dan verleent de machinering bemiddeling bij de verkrijging van een bedrijfshelpster. Deze kost DM 30 per dag, terwijl in bepaalde gevallen door kerken DM 10 in de kosten wordt bijgedragen. Als bijzonderheid kan worden vermeld dat voor de inzet van een bedrijfshelpster geen provisie aan de machinering is verschuldigd.

Een bezoek aan het oudste loonbedrijf in het gebied Herford (gesticht in 1921) diende om geïnformeerd te worden over de samenwerking met de machinering. Hoewel de betrokken loonwerker tevens een transportbedrijf met de benodigde kranen exploiteert, worden via de machinering verkregen opdrachten voor landbouwwerk geaccepteerd. Op grond van traditionele bindingen wordt het grootste deel van de opdrachten echter rechtstreeks van de boeren ontvangen. Voor de ring heeft dit geen nadeel, omdat in de vaste contributie de bemiddelingsprovisie is begrepen. Acht loonwerkers uit het betrokken gebied zijn lid. Het is wel duidelijk geworden dat de loonwerker de voorkeur geeft aan een directe opdracht.

Om aan te tonen dat de machinerie belangrijk is voor boeren die tevens een bedrijf buiten de landbouw exploiteren, werd een bezoek gebracht aan het bedrijf van Heinz Vauth te Uffeln. Dit bedrijf is gelegen naast een bij de Wezer gevestigde grindgraverij. Van de na het graven gevormde meertjes maakt de boer gebruik om de daar omheen liggende 5 ha grond voor recreatie te verhuren. Liefhebbers kunnen een plaatsje huren voor hun zomerhuisje voor DM $1\frac{1}{2}$ per m² (let wel: DM 15.000 per ha per jaar). De exploitatie van het eigen bedrijf (40 ha akkerbouw) vindt plaats met behulp van door de ringleden in het veld gebrachte machines. De machinerie maakt het mogelijk dat deze boer een groter deel van zijn tijd kan besteden voor de recreatie-activiteiten.